

KUNGAPANEGYRISK POESI OCH PARATEXT HOS PETRUS LAGERLÖF

av Peter Sjökvist

När Petrus Lagerlöf dog en alltför tidig döden 7 januari 1699 stod han på toppen av sin karriär. Sedan 1695 hade han innehaft posten som rikshistoriograf, i vilken bland annat ingick att skriva texter till Erik Dahlberghs välbekanta *Suecia antiqua et hodierna*. Lagerlöf hann dock endast fullborda tio kapitel på detta arbete. Allmänt känd i vår tid är han knappast, även om han i forskarvärlden genom åren har fått uppmärksamhet bland annat för sina insatser för det svenska språket. Det privata kollegium i metrik som han förestod 1685, och de föreläsningar om svenskan som han höll under 1691 hör alla dit.¹ De senare innebar inte bara något nytt eftersom de också hölls på svenska, i en miljö helt dominerad av latinet, utan eftersom han i dem uttryckligen avsåg att söka reglera det svenska språket. Mer sällan har det nämnts att Lagerlöf hör till de främsta latinskribenter som vårt land har ägt.² Han är en av de skalders som gjorde det sena 1600-talet och början av 1700-talet till en verklig guldålder för den svenska latindiktningen, tillsammans med andra författare som Johannes Columbus, Gunno Eurelius Dahlstierna, Erik Lindschöld, Andreas Stobaeus, Olof Hermelin och Magnus Rönnow.³ Runt 1720 inträffade dock ett brott i bruket av latin som litteraturspråk,

och strax därefter gjordes några första ansatser att ge ut antologier med de främsta latinpoeterna, genom Petrus Schyllbergs *Prodromus deliciarum Svecorum Poëtarum* ('Förelöpare till en samling med de bästa dikterna av svenska poeter', 1722 och 1733–34[?]). Den första och enda egentliga utgåvan från 1722 innehåller enbart dikter av Olof Hermelin och Petrus Lagerlöf. I den något senare dissertationen *De poëtis in Svio-Gothia Latinis* från 1739, framlagd under Johan Ihre, tvekar författaren i valet mellan Johannes Columbus och Petrus Lagerlöf som den främste latinskalden i Sveriges historia.⁴ År 1780 gav sedan Linköpingslektorn Samuel Älf ut det som skulle bli ett slags Lagerlöfs samlade verk på latin, som den första delen av ett planerat större utgivningsprojekt av svenska latindiktare, under titeln *Petri Lagerlöfvii, prof. olim Upsal. et historiographi regii, orationes, programmata ac carmina varia* ('Tal, program och olika dikter av Petrus Lagerlöf, tidigare upsaliensisk professor och rikshistoriograf').⁵ Samtidens höga skattning av honom var således påtaglig.

I föreliggande uppsats skall vi se närmare på några dikter ur Lagerlöfs fatatur, vilka alla tillhör en tidigare föga uppmärksammas texttyp. Det rör sig om verser med kungapanegyriskt

innehåll som Lagerlöf skrivit som gratulationer till personer på väg att publicera sig i tryck, och vi skall strax komma till dem. Först bara några ord om hans biografi, samt en kortfattad översikt över hans latinska produktion.

Lagerlöf föddes den 4 november 1648 i Sunne, som son till prästen Magnus Petri Schivedius och Catharina Brunia. Avgörande för den framtida karriären blev tiden vid läroverket i Karlstad, som vid denna tid ansågs vara ett av de främsta i riket. Ungefär samtidigt gick vid samma läroanstalt bland andra Olof Hermelin, Gunno Eurelius Dahlstierna och Torsten Rudeen. Lektorn i vältalighet Johan Iser var här av stor betydelse. Inte mindre än fyra av dennes elever kom också att bli professorer i retorik vid svenska universitet: Petrus Lagerlöf i Uppsala, brodern Erland i Lund, Torsten Rudeen i Åbo, och Olof Hermelin i Dorpat. När Iser dog 1689 skrev bland annat Lagerlöf och Dahlstierna känslosamma dikter till hans heder. Redan år 1665 blev Lagerlöf student i Uppsala, och tio år senare försvarade han en dissertation 'Om källors och floders ursprung' (*De fontium fluminumque origine*) för magistergraden. Som informator åt sonen till Lars Fleming följde han under de följande åren med på dennes peregrination i flera av Europas länder. Därigenom knöt han även kontakt med flera andra medlemmar av adeln. Efter hemkomsten blev han bibliotekarie och sekreterare åt Magnus Gabriel De la Gardie, som vid tiden var både rikskansler och kansler för Uppsala universitet. 1682 utsågs så Lagerlöf till professor i logik. Två år senare byttes detta mot en professur i poesi och 1687 mot lärostolen i vältalighet. Under femton år kom han att sitta preses vid inte färre än 111 disputationer, i ämnen som sträckte sig från klassisk filologi till naturvetenskap. 1695 kom som vi såg den slutliga befordringen, när han utsågs till svensk rikshistoriograf, med uppgift att nedteckna och förhålliga den svenska historien.⁶

När vi sedan ser närmare på Lagerlöfs efterlämnade alster på latin, huvudsakligen

utifrån Älfs ovan nämnda utgåva från 1780, är det också denna akademiska kontext som dominerar fullständigt; så har också Uppsala universitet kallats Sveriges litterära centrum vid denna tid.⁷ De tre huvudsakliga texttyperna fastställdes redan i dess titel: tal, program, och dikter. Fem parentationer återges som alla ägt rum vid universitetet i Uppsala. Den första hölls 1687 över Karl XI:s son Karl Gustav, som hade dött redan mindre än två månader efter födseln den 17 december 1686. De övriga fyra hölls över bortgångna upsaliensiska professorer under åren 1696 till 1698. En relativt kort oration höll Lagerlöf till Karl XII:s lov, vid ett av dennes besök i Uppsala. En längre höll han vid jubelfesten i Uppsala 1693.⁸

Programmen, alltså konstfullt retoriskt utsmyckade inbjudningar till diverse akademiska tillställningar, är betydligt fler. Det första skrevs till det tillfälle när studenten Nils Marker från Stockholm skulle hålla en parentation över Magnus Gabriel De la Gardie i slutet av 1686. Det sista och tjugosjunde i ordningen författades 1698 när stockholmare Carl Brander skulle tala över dygdens förtjänster. Vanliga ämnen för flera av de andra talen till vilka Lagerlöf skrivit program är annars händelser i kungafamiliens liv, såsom födelsedagar och bortgång.⁹

Poesin, slutligen, har Älf delat in i två huvudsakliga grupper, där den andra enbart innehåller dikter som Lagerlöf skrivit som gratulationer till studenter som skall disputera för graden, och som tryckts som paratexter, eller snarare peritexter,¹⁰ tillsammans med själva dissertationerna. Den första gruppen omfattar de övriga, vilka så gott som uteslutande är av tillfälleskaraktär även de, och många av dem är paratexter i andra publikationer. Sammanlagt är dikterna 112 till antalet (62 av dessa är gratulationer i dissertationer), och de omfattar 1717 versrader (varav exakt 600 i gratulationer i dissertationer). Till dessa skall en stenstil läggas, samt några dikter där det är osäkert om Lagerlöf verkligen är författaren. Alla är skrivna på latin utom en, som är på grekiska.

Mot bakgrund av att så många tal och program har direkt koppling till spektakulära tilldragelser i den kungliga familjens liv kan det först tyckas förvånande att kungapanegyrik trots allt är relativt begränsad i Lagerlöfs egen diktning. För en professor vid ett kungligt universitet ingick det att undervisa studenterna i att producera sådana alster.¹¹ De poem i Älfs utgåva i vilka kungligt pris är ett av ärendena, antingen direkt eller indirekt,¹² är dock endast tio till antalet, och inte ett enda av dem återfinns i gruppen innehållande paratexter i dissertationer. De omfattar 122 versrader, och är alla skrivna på elegiskt distikon. Men tillsammans spänner de över en tidsrymd på 26 år, från Karl XI:s myndighetsförklaring 1672 till Karl XII:s födelsedag 1698, och förmedlar till oss åtskilligt av värde när vi vill förstå hur bilden av kungen befästes och reproducerades under den senare delen av svensk stormakts-tid. De är i hög grad idémässigt representativa för tidens kungliga propaganda och panegyriska latindiktning och dessutom god litteratur; Lagerlöf var ju, som ovan sagts, en av de främsta latinistilisterna i Sveriges historia. Givetvis var det så att dikternas primära publik fanns i den lärda världen, i Sverige och utomlands. Om inte annat garanterade latinets att detta var fallet. Men just som med annan propaganda vid denna tid spreds sedan budskapet via den bildade eliten nedåt i den samhälleliga hierarkin i katedrar, i predikstolar, vid offentliga ceremonier, etc.

Här skall vi dock alltså koncentrera oss på de fall där kungen prisas på ett indirekt sätt, i dikter som formellt inte tillhör den panegyriska genren. Upprepade gånger har Lagerlöf, såsom brukligt var vid tiden, nämligen författat dikter till kolleger på väg att publicera sig, eller till studenter när de skall hålla kungapanegyriska tal vid universitetet, och dessa verser trycktes senare tillsammans med själva huvudtexterna. Såsom prisande allografiska paratexter, det vill säga paratexter skrivna av någon annan än författaren till huvudtexten,

är ett syfte givetvis att rekommendera skrifterna till läsning, och ett annat möjligt att presentera deras innehåll.¹³ Men hur sker detta? Vilka är de ledande tankarna? Och hur speglas det faktum att den direkta adressaten ibland är en student och ibland en kollega? Det urval dikter som behandlas här må vara begränsat, men texttypen är alltså utforskad, och varje iakttagelse borde därför vara av värde.

Den första dikten med indirekt kungapanegyrik är den Lagerlöf författade till Carl Liedemans tal över Karl XI:s födelsedag, vilket hölls den nionde januari 1677, ungefär en och halv månad efter kungens födelsedag den 24 november.¹⁴ Tydligare än i många andra verser vänder sig Lagerlöf både till kungen och till talaren; den kan rentav delas upp i två tydliga delar, där kungen inledningsvis tilltalas. Budskapet är att kungen utan att tveka utsätter sig för fältlivets vedermodor och vinterkrigets faror, men mitt i kylan glöder han av stridslust. Ty hans anlete är som vårsolen:

CAROLE, dum Castris, hiberno et pectora
Marti
Objicis, in medio docta calere gelu,
Oraque non miti praebeas violanda pruinae,
Quae verni semper sideris instar habent ...

O Karl, när du utsätter ditt bröst för vinterkrig
och lägerliv,
det bröst som lärt sig att låga av eld i kylans
mitt,
och när du låter ditt anlete härjas av omild
frost,
det anlete som alltid äger vårstjärnans glans ...

Lagerlöf anspelar här på en välkänd passage i den antika litteraturen, nämligen när Horatius i *Carmina* 4.5.5ff. liknar Augustus vid vårens sol, i det motiv som brukar kallas *revocatio* ('återkallande'). Den romerske kejsaren hade under flera år befunnit sig i Gallien, och nu uttrycker poeten en önskan om att han skall återvända till Rom:

Lucem redde tuae, dux bone, patriae;
instar veris enim vultus ubi tuus
adfulsit populo, gratior it dies
et soles melius nitent.

Giv åter ditt ljus till ditt fädernesland, gode
härskare,
ty när ditt anlete, likt våren, har spridit sitt
sken
över folket, går dagen mer behagligt
och solen skiner klarare.

Solsymboliken är som bekant vanligt förekommande generellt inom furstepanegyriken vid denna tid, med Frankrikes Ludvig XIV som det främsta exemplet. Med avseende på svenska monarker har temat inom latinlitteraturen utförligt behandlats av Kurt Johansson, Hans Helander och Maria Berggren,¹⁵ bland andra. Lagerlöf använder det även själv vid flera andra tillfällen. Det tydligaste fallet är nog när han några år senare tilltalar Karl XI i ett tal, som saknas i Älfs utgåva, när kungen anländer till Stockholm med Ulrika Eleonora 1680. Karls återkomst beskrivs där i Horatius' anda på ett mer utarbetat sätt som en soluppgång för undersåtarna. Vi läser bland annat:

Purpurea enim quasi cum luce sequens Aurora,
quae reditum Tuum restitutarum huic corpori
nostro provinciarum peracta lustratione attulit,
animos recreavit, et quasi refocillavit statim
nostros, ut vere animum resumpserimus spe-
que bona pleni gradum retulerimus, postquam
Te Rex Serenissime praesentia majestatis Tuae
affulgere nobis cernebamus.¹⁶

Gryningen med sin purpurglans, vilken har givit oss din återkomst sedan nu inspektionsresan har fullbordats genom de provinser som återställts till denna vår statskropp, har vederkvickt och liksom genast återuppvärmt våra sinnen, så att vi verkligen återfår mod och vandrar fulla av gott hopp, alltsedan vi hade fått se dig, högst lysande konung, skina mot oss genom närvaron av ditt majestät.

Vi skall återkomma till parallellen mellan Karl XI och Augustus lite senare, och nöjer oss med att konstatera att denna alltså finns representerad redan i Lagerlöfs första kungapanegyriska paratext, genom allusionen till passagen hos Horatius. I dikten till Carl Liedemans tal förklaras, som vi såg, egentligen endast Karls förmåga att utstå ett liv till fält under vintern genom hans likhet med solen. I de följande raderna sporras sedan kungen vidare mot den svekfulla dansken, som ju har brutit det tidigare fredsfördraget, och han har både Gud och ödet på sin sida.

... Dum male perjurum toties stimularis in
hostem,
Victrici ulturus foedera rupta manu,
Festinatque Tuis pugnare in partibus aether,
Fataque jam caussa pro meliore manent ...

... när du så ofta sporras mot en svekfull fiende,
för att hämnas brutna fördrag med segrande
hand,
då skyndar sig himlen att strida på din sida,
och ödet fortsätter att gynna den godare saken
...

Danskarna är givetvis ärkefienden och svekfulla rent generellt i den svenska litteraturen vid denna tid,¹⁷ men i detta fall är det dessutom historiskt korrekt att det var de som hade brutit freden, genom att förklara Sverige krig den 2 september 1675.¹⁸ Att sedan himlen står på Karls sida är endast att vänta. Tanken på svenskarna som Guds utvalda folk (det nya Israel) var allmängods vid tiden, och kungen således deras ledare med gudomlig sanktion.¹⁹

Under dessa omständigheter infinner sig Karls tjugoförsta födelsedag. Där förundrar sig den i personifierad form över hur långsamt tiden tycks gå för kungen, och den häpnar över hur många bragder han redan har hunnit utföra under sin korta livstid. Samtidigt tar Liedeman till orda; under Apollos (Febus') ledning vågar sig den unga skalden på ett företag som nästan är för stort för hans ringa ålder, i en

topos som hos Curtius kallas *excusatio propter infirmitatem* ('ursäkt på grund av svaghet').²⁰ Men den unga munnen inleder vältaligt och formar ord som motsvarar sitt höga ämne. Och hur kan detta ske? Jo, *det är Karl som gör Liedemans förstånd vältaligt*. Att tala om små ting är svårt när kungen är nära:

... Excipit alloquio LIEDMANNUS, et
 auspice Phoebo
 Paene suis annis altius audet opus.
 Oraque facundos juvenilia solvit in orsus,
 Verbaque materiae concipit aequa suae.
 Ingenium, Rex, ipse facis, facis esse disertum,
 Parvaque difficile est, Te subeunte, loqui ...

... Liedeman tar till orda, och under Febus'
 ledning vågar han
 sig på ett verk som nästan är högre än vad hans
 ålder medger.
 Han låter den unga munnen inleda vältaligt,
 och finner ord som motsvarar sitt ämne.
 Du själv, o Konung, är den som gör hans själ
 vältalig,
 svårt är att tala om små ting när du är nära ...

Diktens sista rader fokuserar sedan på det faktum att Liedeman och Karl är exakt lika gamla, och båda födda den 24 november. Detta är givetvis ingen liten sak. Vilken framsynt dag det var, samt fruktbar på talang och själens gåvor, som inte bara gav liv åt konungen, utan även åt en härold för hans rykte:

... Nec nihil est nasci tecum, lux fertilis illa
 Dotibus et genii dives ubique fuit.
 Lux praesaga fuit, quae Te cum gigneret orbi,
 Praeconem hunc una protulit alma Tibi.

... det är något stort att födas tillsammans
 med dig,
 övermåttan fruktbar och rik på själens gåvor
 var denna dag.
 Framsynt var den dag, som när den födde dig
 till världen,
 i sin huldhet samtidigt alstrade denne härold
 åt dig.

Ett stående inslag i de dikter, men också i de flesta av programmen, där Lagerlöf adresserar en ung student som skall hålla ett lovtal över kungen är det uttryckliga *bemyndigandet av ynglingen såsom värdig och lämpad till denna stora uppgift*, och det är i detta vi inom texttypen finner den paratextuella funktionens kärna, så att säga. Vi ser det även i den ovan nämnda dikten. Liedemans ungdom är uppenbart ett problem, men gossen leds av diktarguden Apollo genom en sedvanlig *enthusiasmos*, eller *furor divinus*,²¹ och det höga ämnet självt, nämligen Karl, är det som gör honom värt. Det är sedan knappast en nackdel att Liedeman råkar vara född under samma lyckliga stjärna som kungen.²³ Så garanterar Lagerlöf att den unge oratorn är värd att lyssna till.

I nästa dikt ställd till en student som hållit tal vid en av kungens födelsedagar hantlar Lagerlöf problemet med dennes ungdom på ett annat sätt.²⁴ Budskapet är här att när en viss Rango från Stettin, som tilltalas direkt i dikten, högtidlighåller den vördade man (*caput Augustum*) som ingen fiende kan nedkämpa och som gör Norden tryggt, och dennes välsignade födelsedag, vilken nu inträffar igen under större fröjd och efter nya lofvärda bedrifter utförda i krig och fred, och när han prisar och ber i tacksägelse för detta, då växer han upp och motsvarar sin egen faders konstnärliga förmåga, och han visar att han drivs av sin faders *genius*. Resultat är att förståndet, trots att ungdomen ännu pryder Rangos anlete, inte innehåller något som är omoget:

Dum caput Augustum, quo vindice tutior
 Arctos
 Vertitur hostili non violanda manu,
 Ac lucem celebras, quae tanto munere Divum,
 Totque hominum plausu, prima beata fuit,
 Et nunc post partos tot bello ac pace
 triumphos,
 Laetior atque novis laudibus aucta redit.
 Dum nostra egregiis enarras gaudia verbis,
 Et pia pro tanto pignore vota facis,

In patrias, RANGO, succrescis filius artes,
Et genio monstras Te Genitoris agi.
Ut, tua prima licet nunc vestiat ora juventus,
Ingenium spiret nil juvenile Tibi.

När du firar den vördade man, under vilkens
beskydd de nordiska
konstellationerna
rör sig i större trygghet och dess länder inte
skall härjas av fiendehänder,
och samtidigt firar den dag, vilken som den
första signades av en så väldig gåva
från gudarna och av så många människors
bifall,
då återkommer denna dag i större glädje och
med nya lovsånger,
efter att så många triumfer nu bärgats i krig
och i fred.
När du förtäljer om vår glädje med storslagna
ord,
och förrättar fromma tacksägelser för en sådan
väldig gåva,
då växer du, Rango, som son till din faders
konstnärliga förmåga,
och visar att du drives av din faders genius,
så att ditt förstånd inte innehåller något som
är omoget,
även om en tidig ungdom nu pryder ditt
anlete.

Till att börja med anspelar inledningsradens
caput Augustum på Ovidius' metamorfosers
femtonde bok (rad 869), där poeten ber till
gudarna för Augustus' välfärd, och att han
inte skall lämna världen och ansluta till deras
skara på länge än.²⁵ Detsamma gäller nu för
Karl, som ju ser till att Norden befinner sig
i trygghet. Kungen skildras nu också som en
romersk härförare, som triumferat i krig och
i fred, och som skänkts som en välsignad gåva
från gudarna.²⁶ Vi ser här en kombination av
flera vanliga temata i panegyriken till Karl XI.
Dels har hans regemente gudomligt stöd, som
vi såg ovan, dels är han kung av den nordliga
världen (*rex Arctoi orbis*),²⁷ dels är han alltså en
Augustus för sitt folk. Det romerska elementets
närvaro i furstepanegyriken vid denna tid var
markant, och manifesterade sig på ett flertal

vis, också i litteraturen.²⁸ Även i detta fall är
det underförstått att det är talets ämne som
får Rango att prestera mer än vad man kunde
förvänta sig från en man av hans ringa ålder,
men Lagerlöf tar utöver det alltså tillfället i akt
att prisa talarens ursprung. *Faderns genius le-
ver vidare i sonen*, vilken nu alltså talar som en
gammal och erfaren man.

När Carl Caspar Wrede skulle hålla ett
lovtal vid kungens födelsedag 1690 är talarens
ungdom åter problematisk, och lösningen
igen en annan.²⁹ I de fyra första raderna apos-
troferas *Carolus* högtidligen, och läsaren är un-
der de första raderna osäker på om detta avser
talaren eller kungen. Troligen skall man tänka
på båda. Och det som sammanfattningsvis
kännetecknar denne *Carolus* är att *han är på
samma gång en vuxen man och en yngling*. An-
siktets skönhet röjer hans ungdom, men allt
det andra gör mannen:

Saeplus ob geminum, Tibi, CAROLE,
plausimus aevum,
Instar enim geminum Vir Juvenisque geris.
Oris grande decus juveniles arguit annos,
Maturum faciunt cetera cuncta virum ...

Vi har hyllat dig många gånger, o Karl, för din
dubbla ålder,
ty såsom både man och yngling äger du liksom
en dubbel sådan.
Anletets stora skönhet visar på de ungdomliga
åren,
allt det övriga gör den mogna mannen ...

Sedan vänder sig Lagerlöf tydligt till Wrede,
och konstaterar att dennes röst låter betydligt
mognare än hans ålder verkligen är, när han
nu skall prisa sin härskare. Den beundran som
väcks hos åhörarna och hos eftervärlden är så-
ledes tvåfaldig: dels att kungen har utfört så
stora ting redan i sin ungdom, dels att Wrede
har kunnat formulera sig så storslaget fastän
han är ung:

... Nunc quoque in Augustas dum solvis
pectora laudes,

Quam sonat aetatem vox super ipsa tuam!
Bina igitur nostram rapit admiratio mentem,
Et bis posteritas tota stupebit idem:
*Tanta in tam tenera Regem gessisse juventa,
Tantaque te Juvenem sic potuisse loqui.*

... Också nu när du utgjuter dina känslor till
lovsång av härskaren,
hur ljuder inte själva din röst då mer klangfull
än vad som kan väntas av din ålder!
En tvåfaldig beundran griper alltså våra
sinnen,
och två gånger skall hela eftervärlden beundra
detsamma:
att kungen har utfört så stora verk i en så späd
ungdom,
och att du har kunnat tala så storslaget redan
som ung.

Vi noterar först åter jämförelsen mellan Karl och Augustus, genom konstaterandet att Wrede hänger sig åt pris av härskaren (*in Augustas laudes*). De två sista radernas övertydliga anafor och kraftiga allitterationer på *t* måste sedan för samtidens latinkunniga ha återkallat den högtidliga och ålderdomliga stämningen från de tidigaste romerska poeterna. Kombinationen av så kraftig allitteration och hexameter kom nämligen att verka arkaisk och obsolet redan för de klassiska latindiktarna.³⁰ De två slutraderna i Lagerlöfs dikt vinner alltså tyngd både genom det faktum att de är satta med kursiva typer, och genom en allitteration som förknippas med gammalromersk vers. Som i fallen ovan ser vi även att Lagerlöf också här urskuldar talarens ungdom genom att slå fast att denna bara synes på ytan. I sitt inre är Rango en vuxen man.

Några år senare skriver Lagerlöf en dikt ställd till Lars Fleming när han skulle hålla ett lovtal över Karl XI,³¹ och då återkommer problemet med talarens ungdom. Frågan som ställs i dikten, och som här återges i parafra-serad form, är om den unge mannen motsvarar omgivningens förhoppningar, och om Fleming är mer mogen än hans ålder antyder? Hans fäderneärvda adelstitlar och hans förfä-

ders förtjänster befäller honom att snabbt axla sitt ansvar som man. Den brådmogna ynglingen sporrar av en levande kraft i både hjärta och sinne. Inget enkelt, endast det stora, driver på dessa båda, och alla förundras, givetvis, över att han redan i så unga år kan uttala sådant som är värdigt Karls vördade namn:

Spes igitur nostras viridi praevertis in herba,
FLEMINGE, atque aevum praevenis ipse
tuum?
Nimirum tituli velocius ire paterni,
Et laus majorum te properare jubent.
Currentem instigat vis vivida pectoris et mens,
Quam vulgare nihil, nil nisi grande movet.
Miramur cuncti te jam juvenilibus annis
Augusto CAROLI nomine digna loqui.

Överträffar du alltså våra förhoppningar i din
grönskande ungdom,
Fleming, och lämnar du din egen ålder långt
bakom dig?
Fädernetitlar och förfäders lofvärda verk
befäller dig givetvis
att hasta och skynda på stegen.
En levande kraft i hjärta och sinne sporrar den
ivrige,
vilken inget enkelt, endast det stora, driver
framåt.
Vi förundras alla över att du redan i
ungdomens år
kan tala så som det anstår den vördade Karls
namn.

Ytterligare en yngling är alltså mognare än hans ålder röjer.³² Hans fäderneärvda dygd bidrar därtill,³³ och slutradens hänvändelse till Karl som *Augustus* anspelar igen på kungen såsom en parallell till den romerske kejsaren. Det argument, som nu har visat sig vara det viktigaste när de unga männens företag skall ges auktoritet, återkommer sedan även i den sista dikt av detta slag som Lagerlöf författade. Detta sker när den unge adelsmannen Ludvig von Thesmar skall hålla ett panegyriskt tal vid Karl XII:s födelsedag 1698.³⁴ I sammanfattning: när han firar den dag på vilken kungen föddes, visar sig Apollo självmant välvillig till

hans företag, och musernas skara deltar i lovsången (*enthusiasm* igen). När han talar om den person, det vill säga Karl XII, som presterar så mycket mer än vad man kan vänta vid hans ålder, då blir även hans tal mer storslaget än hans ungdom medger:

Dum celebras, THESMARE, diem, quae,
conscia Regis
Nati, tot nobis gaudia prima tulit,
Sponte tuis coeptis dextrum se praebet Apollo,
Turbaqua Pieridum concinit alma Tibi.
Dumque caput loqueris, juvenes quod
praeterit annos,
Fit tua vox annis grandior ipsa suis.

När du firar, Thesmar, den dag, vilken som
den första
skänkte oss så mycken glädje när bud om den
nyfödde konungen givits,
då erbjuder Apollo självmant sitt bistånd till
ditt företag,
och musernas skara lovsjunger i huldhet
tillsammans med dig.
När du talar över den man, som överträffar
sina unga år,
då blir din röst själv större än de år den äger.

I realiteten är just denna dikt ett tydligt bevis på att den panegyriska tillfälleslitteraturen inte sällan befinner sig en god bit från verkligheten. Under sommaren 1698 ägde det så kallade Holsteinska raseriet rum, när Karl ägnade sig åt diverse barnsliga upptåg tillsammans med Fredrik IV av Holstein-Gottorp. Kungens omogna uppträdande väckte då förfäran och ett betydande missnöje, inte minst bland prästerskapet.³⁵ Fenomenet, att någon prisas för något som helt klart inte stämmer, kan förstås genom det som bland annat har kallats *rollgestaltning* i tidigare forskning om tillfälleslitteraturen.³⁶ Det handlar här snarare om att lyfta fram de egenskaper som en person borde ha eller kunde tänkas vilja ha, än att nödvändigtvis hålla sig till sanningen. Eller med Kurt Johannessons ord:

Så gott som all konst och kultur med högre syftning ägde under 1600-talet en social målsättning. Att uttrycka eller på annat sätt ådagalägga idealistiska tänkesätt innebar att uppfostra och förädla andra människor, vilket omsider lände hela samhället till gagn och nytta.³⁷

Frågan är väl om detta syfte någonstans blev mer uppenbart och tydligt än i texter av det slag som vi här betraktat, där en professor bifaller och tillstyrker unga studenters försök till litterär meritering genom politiskt-panegyriska orationer. Att alla dessa ynglingar av Lagerlöf beskrivs som vuxna män beror således också på denna tillfälleslitteraturens rollgestaltande funktion, kan vi anta.

Samtliga ovan behandlade paratexter har varit ställda till unga personer som skall hålla lovtal över kungen, antingen Karl XI eller Karl XII. Att deras ungdom har varit ett problem för Lagerlöf att hantera i sina dikter har varit uppenbart, men detta bli än mer tydligt när vi närmare ser närmare på den enda kungapanegyriska paratext som Lagerlöf ställer till en med honom själv jämbördig person.

Den dikt det gäller skrevs med anledning av den stridbare cartesianen och upsalensiske professorn Johan Bilbergs publicering av sin redogörelse för midnattssolen, vilken utkom av trycket 1695,³⁸ och i detta fall relaterar paratexten alltså inte till ett panegyriskt verk. Karl XI hade personligen skådat solen från klockstapeln vid Torneå stadskyrka natten mellan den 14 och 15 juni året innan, och händelsen gjorde ett starkt intryck, enligt bevarade anteckningar från hans egen hand.³⁹ Med den kungliga solsymboliken i färskt minne förstår man också att den togs tillvara i den rojalistiska propagandan: de båda solarna mötte varandra. Till exempel skrev Dahlstierna om tillfället i *Kunga skald* (rad 1192): ”Där, Swea, har din Sool sin Sool om Midnatt funnit”.⁴⁰ Och Arvid Karlsteen utformade en storslagen medalj med texten *Soli inocciduo sol obuius alter* (’en annan sol möter den sol som aldrig går ned’).

Foto: Gabriel Hildebrand, Kungl. Myntkabinettet

Vid sin hemkomst hade Karl beordrat Bilberg att tillsammans med professorn i astronomi Anders Spole resa till Norrland för att närmare studera midnattssolen, och för att bestämma Torneås polhöjd och longitud. När redogörelserna från denna expedition trycktes fanns i publikationen både en latinsk gratulationsdikt och en parallell på svenska med "samma innehåll", som Lagerlöf själv skriver. Med något litet undantag förbigår vi i detta sammanhang den senare, vilken dock knappast bara är en översättning av den latinska versionen.

I diktens början apostroferas den gamla staden Torneå, vilken Bottenvikens yttersta vågor slår emot. En stor ära har den vederfarits, som kommande sekler alltid skall besjunga. Ty när Karl, som den vördnadsbjudande stjärnans like, nyligen besökte hyperboréernas pol brast hela Norden ut i jubel:

Torna, vetus septem, sed nunc nova fama
 Trionum,
 Ultima Bothniaci quam maris unda ferit,
 Grande Tibi cessit, praesens quod suspicit
 aevum,
 Quodque canent semper postera secla, de-
 cus,
 Nuper Hyperboreum propius cum viseret
 axem,
 CAROLUS, Augusti sideris instar habens,
 Quaque iit, in plausus sese utraque solveret
 Arctos,
 Et nova conciperet gaudia totus apex ...

Torneå, nordanländernas sedan gammalt, men
 nu på nytt ryktbara stad,
 vilken Bottenvikens yttersta vågor slår emot,
 en stor ära har vederfarits dig, vilken vår tid
 beundrar,
 och som kommande sekler alltid skall
 besjunga,
 när Karl nyligen beskådade hyperboréers pol
 på närmare håll, lik en vördnadsbjudande
 himlakropp,

vartän han då for, hela Norden utbrast i jubel
och erfor en nyväckt glädje ...

Flera detaljer är att notera i stycket. Förutom det stilgrepp i första raden som brukar kallas *mesis* ('snitt'), vilket var särskilt vanligt i tidigantik grekisk och latinsk poesi, och vilket innebär att man skriver isär ett ord som hör ihop (*septem ... Trionum* för *septemtrionum*),⁴¹ ser vi i andra raden den tydliga parallellen till en rad i *Martialis' De spectaculis* 3.6: *et quem supremæ Tethyos unda ferit*. I denna dikt, som är adresserad till den romerske kejsaren, möter man den retoriska frågan om vilket barbariskt folkslag som inte har besökare i Rom. Radslutet i *Martialis* avser alltså den plats som ligger allra längst från civilisationen. Några rader senare möter vi i uttrycket *Augusti sideris instar* ('lik den vördnadsbjudande stjärnan') den rojalistiska symbol som i Sverige blev viktigare och viktigare under 1600-talets slut, nämligen polstjärnan. Endast denna är ju orubblig, medan andra himlakroppar ständigt växlar position. Solen och polstjärnan kom då båda att representera den svenske kungen.⁴²

Detta uteslöt, som vi redan sett, fortfarande inte att också Karl liknades vid solen, och det vore väl närmast tjänstefel av en poet att underlåta liknelsen när ämnet är ett sådant som midnattssolen. De närmast följande raderna fokuserar också på detta, om än på ett relativt nedtonat sätt. Karl såg i Torneå den *Febus* (solen) som ständigt vakar (*pervigil Phoebus*), han som själv ständigt vakar över sitt fädernesland. Han såg *Febus'* ansikte skina med det ljus som aldrig går ned, och såg att hans rike då njuter en ständig dag:

... In te, pervigilem, nocturno tempore,
Phoebum
Vidit, pro patria pervigil ipse sua.
Vidit innociduo radiantem lumine vultum,
Perpetuoque die tum sua regna frui ...
... Hos dig såg han *Febus* vaka beständigt i
nattens timmar,

han som själv ständigt vakar över sitt rike.
Han såg detta anlete stråla av ljus som aldrig
går ned,
och att hans riken då njöt en evig dag ...

En mer klassiserande omskrivning av något så nordiskt som midnattssolen än *pervigil Phoebus* är nog svår att tänka sig. Men det är här enbart solen som levererar ljuset, medan Karl, som liknar solen, ser ljusets verkan i sitt rike. I den svenska paralleldikten, som nämndes ovan, uttrycks jämförelsen mellan Karl och solen på ett tydligare sätt:

Wår store Konung, som en sannskyll Solens
lijke,
Med waksam åsyn fahr kring om sitt heela
Rijke.

Härmed inleder Lagerlöf ett nytt stycke av dikten, vilket snarare fokuserar på innehållet i Bilbergs bok. I sammanfattning: gå nu, vem du än är, och beskyll våra trakter för evig kyla och cimmeriskt kaos, skriver han och vänder sig till en tänkt meningsmotståndare. Läs det som Bilberg skriver och du skall få veta med vilket sken sommaren glöder här, och skänker naturens stora gåvor. Du skall få veta hur ren luften är, och hur fruktbar jorden, även om Titan (*Hyperion* = solen) inte värmer någon trakt mer generöst, och inte uppehåller sig lika länge någon annanstans. Midvinters hårdhet måste uthärdas, ty midnattssolen gottgör allt:

... I nunc, quicunque es, nostris atque objice
terris
Aeternumque gelu, Cimmeriumque chaos.
Haec lege, quae narrat BILBERGIUS (is quo
que tantae
Spectator lucis, Rege jubente, fuit).
Cognosces, quanto fulgore hic ferveat aestas,
Quantaque naturae munera mitis alat.
Cognosces, quam pura fluat, qua vescimur,
aura,
Quam fit, quod colimus, non sibi segne so
lum.
Ut nulli faveat Titan impensius orae,

Majores nusquam ducat ut ille moras.
Hibernae noctes tolerantur et aspera brumae,
Omnia nam redimit solstitiale jubar.

... Gå nu, vem du än är, och beskyll vårt land
för

en evig kyla och ett cimmeriskt kaos.

Läs det som Bilberg berättar (även han skådade
detta stora ljus, på kungens befallning).

Då skall du få veta, med villket stort sken
sommaren glöder här,

och vilka stora naturens gåvor den alstrar i
mildhet.

Då skall du få veta, hur ren den luft vi andas
flödar,

och hur den jord vi odlar inte ligger ofruktbar,
så att Titan inte värmer någon trakt mer ivrigt,
och inte dröjer längre tid någon annanstans.

Vinterns nätter och midvinterns hårdhet
måste uthärdas,

ty sommarsolståndets strålgång gottgör allt.

De första orden i stycket, *I nunc* ('gå nu'), utgör redan i klassiskt latin en stående formel för ironiska befallningar till tänkbara veder-sakare,⁴³ och det är till en sådan Lagerlöf nu riktar sig. Vidare hade exakt frasen *Cimmeri-umque chaos* använts av Statius i *Silvae* 3.2.92. Cimmererna var ett halvt mytologiskt folk som bodde norr om Svarta havet i mörker och utan sol, och deras dystra villkor och tveksamma karaktärer hade blivit proverbiala.⁴⁴ Som de är svenskarna alltså inte. Den som tvekar uppmanas att läsa Bilbergs skrift; på kungens befallning hade ju även han skådat midnatts-solen. I en utstuderat retorisk passage, med anaforer, allitterationer, indirekta frågesatser och parallella led, följer sedan den presentation av Bilbergs skrift som paratexten utgör i synnerhet. Som ingen annanstans är sommaren här ljus, rik på naturens gåvor, luften ren och marken fruktbar. De två sista rader-nas antitetiska förhållande utmynnar sedan i ytterligare en klassiserande omskrivning av den från vintermörkret återlösande midnatts-solen, såsom *solstitiale jubar* ('sommarsolstån-dets strålgång'). Slående är även likheterna i

argumentationen mellan Lagerlöf här och Olof Hermelins dikter över Torneå och Luleå i *Hecatompolis Suionum* ('Svenskarnas hund-ra städer'), som förbereddes vid samma tid. Torneå ligger hos Hermelin belägen på en 'cimmerisk kust' (*Cimmerium litus*) och där är 'natten cimmerisk' (*Cimmeria nox*). Vinterns mörker vägs upp av sommarens ljus, och naturen är frisk och frikostig på gåvor. Folket lever där i sundhet och fridsamhet.⁴⁵

Vårt att betona är att det i dikten till Bilberg inte återfinns några som helst prisande omdömen riktade till Bilberg själv, om man nu inte skall betrakta hans underförstådda förmåga att skildra midnattsolen på ett rätt-visande sätt som ett sådant. I stället har Lagerlöf riktat in sig på att presentera det ämne som Bilbergs skrift behandlar. I dikterna till studenter fann vi i huvudsak ett lovordande av personen, och argument för varför dessa unga människor var värda att lyssna till. I detta fall är det *ämnet som garanterar läsvärdheten*. Man ser denna tanke uttalad även i några av fallen ovan, men här är det endast denna aspekt som nämns.

Varför då denna skillnad mellan dikterna till ynglingarna och till Bilberg? En förklaring är ju given. Bilberg var inte ung och okänd när han publicerade sin redogörelse, utan sedan länge en väletablerad person i lärdomssam-hället. Han ägde således auktoritet redan i sig själv. En annan har att göra med frågan om genre. Samtliga här anförda exempel där upp-hovsmännen var unga människor utgjordes av panegyrik. Och verk i den höga stilen förväntades ha vuxna män som författare, i enlighet med den syn på ungdom, politik och litteratur som ingick i det antika arvet.⁴⁶ Lagerlöfs återkommande ansatser att urskulda talarnas ungdom måste förstås också mot denna bakgrund.

Vi har här sett ett antal kungapanegyriska dikter av Petrus Lagerlöf, publicerade som paratexter i andra författares skrifter. Vissa mönster framträder då ganska tydligt. Man noterar för det första förekomster av viktiga idéer,

temata och topoi som återfinns som bärande element hos de flesta av författarna under den senkarolinska epoken. För det andra kan man konstatera hur Lagerlöf söker argument för att urskulda studenternas ungdom, och hur han har lyckats förvandla denna *excusatio propter infirmitatem* till ett verkningsfullt medel i lovprisandets tjänst.

Noter

- 1 De senare finns utgivna i H. Ronge, B. Tjäder och G. Widmark (red.), *Petrus Lagerlöfs collegium 1691 angående vårt svenska språks kultiverande*, Uppsala: Swedish Science Press, 1999. Se även Gun Widmark, "Petrus Lagerlöf, den förste svenske språkvårdaren", i *Språk och stil. Tidskrift för svensk språkforskning* 1997:7, s. 59–83, samt hennes "De första föreläsningarna på svenska om svenska. Inblickar och utblickar i stormaktstidens svenska", i *Kungl. Humanistiska Vetenskaps-Samfundet i Uppsala årsbok 2010*, Uppsala 2011, s. 5–18.
- 2 Jfr Anders Piltz, "Petrus Lagerlöf. Värmlänning, svensk, romare", i *Nödder att bo vid Fyris å. Värmlänningar i Uppsala under fyra århundraden*, Uppsala: Värmlands nation, 2006, s. 33. Ett urval latinska dikter av Lagerlöf finns behandlade i Peter Sjökvist & Karl Erik Lagerlöf, *Bröllop hos Schefferus och andra dikter av Petrus Lagerlöf*, Stockholm: Lagerlöfska släktföreningen, 2010.
- 3 Jfr Kurt Johannesson, *I polstjärnans tecken*, diss. Uppsala: Almqvist & Wiksell, 1970, s. 32; Hans Aili, "Sweden", i Minna Skaft-Jensen (red.), *A History of Nordic Neo-Latin Literature*, Odense: Odense University Press, 1995, s. 129–158; och Hans Helander, "Swedish Neo-Latin literature 1650–1720", i *Mare Balticum – Mare nostrum. Latin in the Countries of the Baltic Sea (1500–1800)*, Helsingfors: Suomalainen tiedeakatemia, 1994, s. 38–53.
- 4 Johan Ihre / Johannes Wählberg, *De poetis in Svio-Gothia Latinis*, diss. Uppsala 1739, s. 28f.
- 5 Angående Älfs planerade projekt att ge ut en samling *deliciae*, innehållande svenska latinpoeter, se Johannesson 1970, s. 13, och Helander 1994, s. 41. Dikter av Lagerlöf på svenska kan återfinnas i Per Hansellis *Samlade vitterhetsarbeten af svenska författare från Stjernhjelms till Dalin*, del 4, Uppsala: Hanselli, 1866.
- 6 För Lagerlöfs biografi, se i synnerhet Bernt Olssons artikel i *Svenskt biografiskt lexikon*, häfte 106, Stockholm: Svenskt biografiskt lexikon, 1977; *Svenska män och kvinnor*, vol. 4, Stockholm 1948; samt Piltz 2006, s. 31–44.

- 7 Johannesson 1970, s. 41.
- 8 För en översikt över den latinska talekonsten i Sverige, se Emin Tengström, *A Latin Funeral Oration from early 18th Century Sweden*, Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis, 1983, s. 12–20.
- 9 De äldre programmen från Uppsala, på vilka ännu ingen forskning har bedrivits, finns förtecknade i Ernst Meyer, *Program utgifna vid Upsala universitet*, Uppsala 1905–1908.
- 10 Med paratexter avses, i enlighet med Genettes terminologi, 'bredvidtexter', såsom rubriker, förord, fotnoter, illustrationer, recensioner, intervjuer, etc., och med underkategorin peritexter 'kringtexter', dvs. de texter som återfinns före, inuti eller efter själva huvudtexten. Gérard Genette, *Paratexts. Thresholds of Interpretation*, Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1997, s. 1ff.
- 11 Johannesson 1970, s. 38.
- 12 Med indirekt menas här att den egentliga adressaten till Lagerlöfs dikt är den person som i sin tur skall lovprisa kungen.
- 13 Jfr Genette 1997, s. 265ff.
- 14 *In orationem circa natalem CAROLI XI:mi, a CAROLO LIEDEMAN habitam Upsal. D. IX. Januarii An. MDCLXXVII* (s. 184 i Älfs utgåva).
- 15 Johannesson 1970, s. 103ff.; Hans Helander, *Neo-Latin Literature in Sweden in the Period 1620–1720*, Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, 2004, s. 391ff.; och Maria Berggren, *Two Panegyrics in Verse*, diss. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, 1994, s. 110ff.
- 16 Orationer av Petrus Lagerlöf, R 406, UUB, s. [84].
- 17 Jfr Helander 2004, s. 352f.
- 18 Göran Rystad, *Karl XI. En biografi*, Lund: Historiska media, 2001, s. 59.
- 19 Liknande föreställningar om det egna folket fanns också i flera andra europeiska länder. Se i synnerhet Nils Ekedahl, *Det svenska Israel. Myt och retorik i Haquin Spegels predikokost*, diss. Uppsala: Gidlund, 1999, s. 18ff. och 68ff., men även Helander 2004, s. 387ff., och 408ff., med vidare referenser.
- 20 Ernst Robert Curtius, *Europäische Litteratur und lateinisches Mittelalter*, Bern 1948, s. 93. Jfr Tore Jansson, *Latin Prose Prefaces*, Stockholm: Almqvist & Wiksell, 1964, s. 132f.
- 21 Dvs. poeten eller siaren (*vates*) fylls av gudomlig inspiration. Jfr *Thesaurus linguae Latinae*, Leipzig 1900–, s.v. *entusiasmos*; och Johannesson 1970, s. 57f.
- 22 En liknande tanke uttrycks t.ex. även i det program som Lagerlöf skrev när Leonard Ribbing skulle lovtala vid prins Karls (XII) födelsedag 1694 (s. 111ff. i Älfs utgåva). Ynglingen bör där lyssnas till 'på grund av ämnets storhet' (*ob argumenti majestatem*).
- 23 Samma omständighet lyftes senare även särskilt fram av Dahlstierna i en väkand dikt skriven vid Liedemans död. Se Johannesson 1970, s. 265.
- 24 *In Orationem RANGONIS STETINENSIS, qua Natalem Serenissimi Potentissimique Regis CAROLI XI:mi celebravit* (s. 195 i Älfs utgåva).
- 25 Motivet finns exempelvis även i Horatius' *Carmina* 1.2.45, vilken också vänder sig till Augustus: *serus in caelum redeas* ('må du fara tillbaka sent till himlen').
- 26 Den senare tanken, om Karl som en Guds gåva till sitt folk, uttrycks bl.a. även i ett program skrivet av Lagerlöf 1689 (s. 96 i Älfs utgåva).
- 27 Se Helander 2004, s. 394ff.
- 28 Jfr Helander 2004, s. 384f.; och Johannesson 1970, s. 33.
- 29 *Cum Orationem facundam in Natalem Tricesimum Sextum Serenissimi Regis CAROLI UNDECIMI ederet in publicum Perillustris Juvenis Dn. Com. CAROLUS CASPAR WREDE, habitam a se Upsaliae D. XXV Nov. MDCXC* (s. 195f. i Älfs utgåva).
- 30 Gregor Maurach, *Lateinische Dichtersprache*, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2006, s. 212f.
- 31 *Cum Orationem facundam in laudes Regis CAROLI XI:mi ederet Perillustris Comes LAUR. FLEMING, MDCXCVII* (s. 201 i Älfs utgåva)
- 32 Samma argument finner vi för övrigt uttryckligen i det program Lagerlöf skrev när Olof Gyllenborg skulle tala med anledning av kungens födelsedag 1692 (s. 104ff. i Älfs utgåva). Gyllenborg 'förekommer sin ålder' (*aetatem suam antevertens*).
- 33 Samma tanke uttrycks även i det program Lagerlöf skrev till samma tillfälle (s. 121ff. i Älfs utgåva). Åhörarna skall där visa respekt mot talaren inte bara på grund av det höga ämnet, utan även *på grund av hans ungdom*, hans faders meriter, och hans dygder.
- 34 *Nobilissimo Dn. LUDOVICO von THESMAR, cum in Natalem Augustissimi Regis CAROLI*

- XII:mi, D. XVII Junii An. MDCXCVIII, Oratio-
nem Panegyricam haberet (s. 206 i Älfs utgåva).
- 35 Se t.ex. Gunnar Carlquists "Karl XII:s ungdom
och första regeringsår", i *Karl XII. Till 200-års-
dagen av hans död*, Stockholm: Norstedt, 1918,
s. 75ff.
- 36 Lars Gustafsson, "Litteratur och miljö", i *Kul-
tur och samhälle i stormaktstidens Sverige*, Stock-
holm: Wahlström & Widstrand, 1967, s. 111ff.
- 37 Johannesson 1970, s. 206.
- 38 *Refraetio solis inoccidui in Septemtrionalibus oris*
(eller *Midnats solens rätta och synlige rum uti*
Norrlanden), Stockholm [1695].
- 39 Rystad 2001, s. 252f.
- 40 *Samlade dikter av Gunno Eurelius Dahlstierna*,
utg. Erik Noreen, Stockholm: Bonnier, 1920,
s. 101.
- 41 Jfr Maurach 2006, s. 33f. Just särskrivningen av
Septem ... trio finns dock även hos t.ex. Vergili-
us.
- 42 Jfr Helander 2004, s. 391 och 394f.; Johannesson
1970, s. 123ff.; och Allan Ellenius, *Karolinska*
bildidéer, Uppsala: Almqvist & Wiksell, 1966,
s. 107.
- 43 *Oxford Latin dictionary*, ed. P.G.W. Glare, Ox-
ford: Clarendon Press, 1968–82, s.v. *eo*¹, 10, b.
- 44 I Melchior Weinrichs *Aerarium poeticum*,
Frankfurt am Main 1677, s. 823, kallas de t.ex.
caliginosi, superstitiosi, latrones ('skumma, vid-
skepliga, rövare').
- 45 Olof Hermelin, *Hecatompolis Suionum*, över-
sättning Tore Wretö, latinsk textetablering
Bengt E. Thomasson, kommentar Hans Helan-
der, Stockholm: Atlantis, 2010, s. 74f. Se även
Helanders kommentarer till dessa dikter på s.
194ff. i samma volym.
- 46 Jfr t.ex. Aristoteles, *Nikomachiska etiken*, 1.3.5;
Julius Caesar Scaliger, *Poetices libri septem*,
Stuttgart: frommann-holzboog 1987 [1561],
s. 97f.; och O.B. Hardison, *The Enduring Monu-
ment. A Study of the Idea of Praise in Renaissance*
Literary Theory and Practice, Chapel Hill: Uni-
versity of North Carolina Press, 1962, s. 69ff.

Summary

Royalist Panegyric Poetry and Paratext in Petrus Lagerlöf

The Latin poetry of the Uppsala professor and historiographus regni Petrus Lagerlöf (1648–1699) has attracted limited attention in modern research, although his Latin diction was highly esteemed and much admired in his own day and in the 18th century. A considerable part of his Latin oeuvre was published as paratexts in the publications of students and colleagues. In this article I examine a number of Lagerlöf's poems which contain panegyrics superficially praising the king, but in reality address other people. In the poems we come upon ideas, themes and topoi that recur as necessary ingredients in the works of many other authors in the later Caroline period as well. However, in the poems addressing young students it is especially interesting to note the different arguments serving to excuse their young age. In fact, Lagerlöf demonstrates that this *excusatio propter infirmitatem* can be used as an effective means in royal panegyrics.

Keywords:

Petrus Lagerlöf, paratext, panegyrics, occasional poetry, neo-Latin